

Gülənə Vaqif qızı İSAYEVA
Azərbaycan Universitetinin müəllimi
E-mail: isayevagulana@mail.ru

MALİYYƏ VƏZİYYƏTİNİN TƏHLİLİ VƏ QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİNDƏ İSTİFADƏ EDİLƏN İQTİSADI GÖSTƏRİCİLƏRİ SİSTEMİ

Xülasə

Hər bir təhlil prosesi və onun nəticələrinin reallığı ilk növbədə onun informasiya bazasının təkmilliyindən, tətbiq edilən metodoloji yanaşmalardan və seçilən göstəricilərin adekvatlığından asılıdır. Bu prinsipin gözlənilməsi təsərrüfat obyektlərinin maliyyə vəziyyətinin qiymətləndirilməsi baxımından da əhəmiyyətlidir. Subyektin sahəvi mənsubiyyətindən və təyinatından asılı olaraq, təhlil ediləcək göstəricilər sisteminin dəyişməsi məsələni daha da aktuallaşdırır.

Təqdim edilən məqalədə iqtisadi təhlil üzrə tanınmış alimlərin ideyalarına əsaslanaraq, təsərrüfat subyektinin maliyyə vəziyyətini daha obyektiv şəkildə xarakterizə edən göstəricilər sisteminin müəyyənləşdirilməsi istiqamətində aparılan araşdırmalar öz əksini tapmışdır.

Açar sözlər: təsərrüfat, təhlil, qiymətləndirmə, aktivlər, maliyyə, gəlir, xərclər, öhdəliklər.

UOT: 336

DOI: 10.54414/JBGH5245

Giriş

Hər hansı bir iş sahəsində iqtisadi fəaliyyətin nəticələri təşkilatın fəaliyyətini təmin edən maliyyə resurslarından istifadənin vəziyyətindən, strukturundan və səmərəliliyindən asılıdır. Bu baxımdan, maliyyə qayğısına qalmaq hər hansı bir şirkətin fəaliyyətinin əsas məqamı və son nəticəsidir. Bazar münasibətləri şəraitində müəssisələr iqtisadiyyatın idarə edilməsində və idarə olunmasında müstəqillik, ehtiyatlara və əmək nəticələrinə sərəncam vermək hüququ əldə etmiş, qəbul etdikləri qərar və hərəkətlərə görə tam iqtisadi məsuliyyət daşıyırlar. Belə şəraitdə müəssisənin maliyyə uğurları və inkişafı tamamilə onun fəaliyyətinin nə qədər səmərəli olmasından asılıdır.

Müəssisənin maliyyə vəziyyətinin ümumi səciyyəsi. Maliyyə vəziyyətinin öyrənilməsi, istifadə olunan resurslarla əldə edilən nəticələr arasında səbəb -nəticə əlaqəsinin müəyyən edilməsi planlaşdırma və proqnozlaşdırma zamanı gələcəkdə onun vəziyyətinin elmi əsaslarla proqnozlaşdırılması üçün əsas təşkil edir. Maliyyə vəziyyəti təşkilatın maliyyə fəaliyyəti prosesində formalaşır. Elmi ədəbiyyatın tədqiqi sübut edir ki, təşkilatın maliyyə fəaliyyətinin təsvirində çoxlu uyğunsuzluqlar mövcuddur. İqtisadi təhlilin inkişafına mühüm töhfə vermiş

bəzi müəlliflər, məsələn, A.D. Şeremet, M.İ. Bakanovun fikrincə, maliyyə fəaliyyəti “təşkilatın vəsaitlərinin yerləşdirilməsi və istifadəsi” kimi başa düşülür [7,s.214].

Mw’ssis’nin maliyyə fəaliyyəti G.V.Savit-skaya tərəfindən “tədavül prosesində kapitalın vəziyyəti və müəyyən bir zamanda təsərrüfat subyektinin özünü inkişaf etdirmə qabiliyyəti” kimi müəyyən edilir. Qeyd olunur ki, maliyyə-təsərrüfat fəaliyyətinin gedişində kapital dövriyyəsi davamlı proses xarakteri alır, fondların strukturu və onların formalaşma mənbələri, maliyyə resurslarının kəmiyyəti və onlara olan tələbat dəyişir və nəticədə təşkilatın maliyyə vəziyyəti dəyişir, bunun xarici təzahürü ödəmə qabiliyyətidir [9,s.59].

Qeyd edək ki, bir sıra akademik iqtisadçılar M.N. Kreinina, V.V. Kovalev, O.P. Zaitsev, R.S. Saifulin. müəssisənin maliyyə fəaliyyətinin mahiyyətinin açıqlanmasında A.D. Şeremetin yanaşmasını bölüşür. V.V.Kovalevin fikrincə, maliyyə fəaliyyəti “təsərrüfat obyektinin əmlak və maliyyə potensialının, onun keçmiş hesabat dövründəki fəaliyyətinin nəticələrinin, habelə obyektin gələcəkdə inkişaf etdirilməsi imkanlarının xarakterik xüsusiyyətidir” [11,s.98]. A.D. Şeremet və M.İ. Bakanovun təklif etdiyi maliyyə fəaliyyətinin tərifinə əsasən maliyyə

fəaliyyətinin ifadə olunduğuna dair aşağıdakı fundamental nəticəyə gəlmək olar:

- aktiv və öhdəliklərin strukturunun rasionallığı, başqa sözlə, təşkilatın vasitələri və onların mənbələri;
- əmlakdan istifadənin səmərəliliyi və məhsulların gəlirliliyi;
- müəssisənin maliyyə dayanıqlığının dərəcəsi;
- likvidlik və ödəmə qabiliyyəti səviyyəsi.

Öz əsərində T.G.Vakulenko, maliyyə fəaliyyətinin mahiyyətinin tərifini verir, "müəssisənin rəqabətqabiliyyətliliyini, işgüzar əməkdaşlıq potensialını müəyyən edən bir müəssisənin iqtisadi fəaliyyətinin ən mühüm xarakterik xüsusiyyəti kimi, onun köməyi ilə maraqların nə dərəcədə qiymətləndirildiyini göstərir. müəssisənin özünün və onun tərəfdaşlarının maliyyə və digər münasibətlərdə olması təmin edilir" [8,s.257].

Beləliklə, təşkilatın maliyyə fəaliyyətinin mahiyyəti, bir qayda olaraq, geniş və dar mənada xarakterizə olunur.

Geniş mənada təşkilatın maliyyə fəaliyyəti ayrı-ayrı şirkətin maliyyə resurslarının idarə edilməsinin bütün aspektlərinə aiddir; bu idarəetmə 20-ci əsrin əvvəllərində "maliyyə menecmenti" adlanan xüsusi bilik sahəsində fərqlənirdi.

Dar mənada, təşkilatın maliyyə fəaliyyəti xarici maliyyə mənbələrinin seçilməsi və saxlanması ilə əlaqəli pul vəsaitlərinin hərəkətinin idarə edilməsi kimi başa düşülməlidir. Bu pul vəsaitlərinin hərəkəti şirkətin ümumi mənfəətinin formalaşmasına birbaşa təsir göstərir; ona görə də aşağıdakı ifadə verilə bilər: "təşkilatın maliyyə fəaliyyəti dedikdə, xarici mənbələrdən lazımı miqdarda kapitalın cəlb edilməsini və onun xidmət göstərilməsi və geri qaytarılması üzrə öhdəliklərini yerinə yetirməsini təmin edən məqsədyönlü tədbirlər sistemi başa düşülür".

Təşkilatın maliyyə fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi müəssisənin maliyyə resurslarının mövcudluğunu, yerləşdirilməsini və istifadəsini əks etdirən analitik göstəricilər sistemi ilə xarakterizə olunan mürəkkəb bir anlayışdır. Onun köməyi ilə təsərrüfat subyektinin maliyyə vəziyyəti, kredit qabiliyyəti, likvidliyi, rəqabət qabiliyyəti müəyyən edilir.

A.D.Şeremet qeyd edir ki, "təşkilatın maliyyə vəziyyəti vəsaitlərin (aktivlərin) və onların formalaşma mənbələrinin (öz kapitalı və öhdəlikləri, yəni öhdəliklər) yerləşdirilməsi və istifadəsi ilə xarakterizə olunur" [12,s.138]. Maliyyə fəaliyyəti təşkilatın əmlakının hərəkəti və təhlükəsizliyinin təmin edilməsi, ona nəzarət prosesləri ilə xarakterizə olunur. Maliyyə vəziyyəti şirkətin maliyyə münasibətləri sisteminin bütün komponentlərinin qarşılıqlı təsirinin nəticəsidir.

Maliyyə vəziyyətinin təhlilinin həyata keçirilməsi müəssisənin bütün həyatı boyu tələb olunur. Maliyyə təhlili şirkət rəhbərlərinin əlində çevik bir vasitədir. Beləliklə, menecerlər və təsisçilər bunu resurslardan ən səmərəli istifadə etmək və performansını yaxşılaşdırmaq yollarını tapmaq üçün sərf edirlər. A.D.Şeremetə görə, maliyyə vəziyyətini müəyyən edən əsas amillərə aşağıdakılar daxildir:

- birincisi, maliyyə planının həyata keçirilməsi və mənfəət hesabına öz dövriyyə kapitalına olan tələbatının ödənilməsi;
- ikincisi, dövriyyə vəsaitlərinin (aktivlərinin) dövriyyə sürəti.

Bundan əlavə, A.D. Şeremet qeyd edir ki, maliyyə vəziyyətini xarakterizə edən signal göstəricisi müəssisənin tədarük qabiliyyətini əhatə edir ki, bu da təsərrüfat müqavilələrinə uyğun olaraq tədarükçülərin ödəniş tələblərini vaxtında ödəmək, kreditləri qaytarmaq, işçilərə maaş vermək, büdcələrə və büdcədən kənar fondlara ödənişlər etmək qabiliyyətini əks etdirir [12,s.149]. Təşkilatın maliyyə vəziyyətinin qiymətləndirilməsinin əsas məqsədi iqtisadi fəaliyyətin hərtərəfli təhlilinin nəticələri ilə müəyyən edilmiş onun sonrakı inkişafı üçün imkanlar tapmaqdır ki, bu da hərtərəfli xarakterizə edə bilən müxtəlif əmsallar və göstəricilər sistemindən istifadə etməklə həyata keçirilməlidir [6,s.186]. Şirkətin maliyyə vəziyyətinə müxtəlif dərəcədə təsir edən bir çox amillər var. Bütün amillər bir neçə əsas qrupa bölünür:

- daxili və xarici;
- ibtidai və ikinci dərəcəli.

Daxili amillər təşkilatın likvidliyinə, ödəmə qabiliyyətinə və maliyyə sabitliyinə təsir göstərir. Onlara aşağıdakılar daxildir:

- təşkilatın məhsullarının, işlərinin, xidmətlərinin çeşidinin strukturu. Şirkətin məhsul çeşidinin artması dövrüyyənin artmasına kömək edir. Ümumi dövrüyyədə yüksək keyfiyyətli malların payı artırsa, bu, bu cür malların qiymətində mənfəətin payının artmasına kömək edir, çünki belə mallar daha tez-tez prestijli və istehlak üçün daha rahat alınır. Beləliklə, ticarətin strukturunun artması gəlirliliyin artmasına kömək edir;

- pərakəndə ticarətin həcmi. Qiymətdə sabit mənfəət payı ilə satış həcmimin artırılması şirkətə daha çox gəlir əldə etməyə kömək edir;

- məhsulların və malların satışının texnoloji prosesinin təşkili;

- heyətin tərkibi və sayı. Təşkilatın fəaliyyətində mühüm əhəmiyyət kəsb edən kadrların ixtisası, xidmətin keyfiyyəti və digər bacarıqlar onun davamlı fəaliyyətinə və artmasına kömək edir;

- təşkilatın texniki bazasının vəziyyəti. Təşkilatda yerləşən müasir inkişaf etmiş baza dövrüyyəni artırmağa imkan verir. Lakin bu artım çox vaxt uzunmüddətli perspektivdə mümkündür. Ümumiyyətlə, təşkilatın dövrüyyəsinin artması mənfəəti artırmağa, gəlirliliyi artırmağa imkan verir;

- qiymət siyasəti. Şirkətin əldə etdiyi mənfəətin miqdarı birbaşa malın qiymətinə daxil olan mənfəətin məbləğindən asılıdır;

- debitor borclarının idarə edilməsi. Hazırda debitor borclarının idarə edilməsi şirkətin idarə edilməsində əsas komponentdir. Debitor borclarının azaldılması vəsaitlərin dövrüyyəsinə sürətləndirməyə imkan verir ki, bu da alınan mənfəətin həcminə birbaşa təsir edir;

- xərclərə qənaət siyasəti. Müəssisənin qənaət siyasəti həyata keçirmə xərclərini azaltmağa kömək edir ki, bu da öz növbəsində mənfəəti artırmağa imkan verir. Bu halda, ilk növbədə, biz xərclərin nisbi azalmasını başa düşürük (Al Breiki, Mariam and Nobanee, Haitham, 2019);

- müəssisənin işgüzar nüfuzu. İşgüzar nüfuz, şirkətin peşəkar keyfiyyətlərinin qiymətləndirilməsi ilə xarakterizə olunan qeyri-maddi üstünlüklərdən biridir. Bu, bu təşkilatın istehlakçılarının onun işi, bazardakı potensialı haqqında üstünlük təşkil edən rəyidir. Hər bir

təşkilat işgüzar nüfuz səviyyəsinin artmasına öz töhfəsini verməlidir. Bu, bazarda öz mövqeyini möhkəmləndirməyə və nəticədə mənfəətin ölçüsünü artırmağa və gəlirliliyi artırmağa kömək edir .

Müəssisənin idarə edilməsində maliyyə hesabatlarının və iqtisadi göstəricilərin rolu. Müəssisələrin idarə edilməsində mühasibat uçotu və maliyyə hesabatının rolu danılmazdır və get-gedə də artmaqdadır. Beynəlxalq standartlara əsaslanan muhasibat uçotunun və maliyyə hesabatının tətbiqi ölkəmizin iqtisadiyyatının dünyanın digər iqtisadi cəhətdən inkişaf etmiş qurumlarına əlverişli şəkildə inteqrasiyasını və yüksələn tempə inkişaf etdirilməsini nəzərdə tutmuşdur. Kiçik müəssisənin mühasibat uçotunda olan prosesinin son məhsulu və uçot da olan informasiyalarının işlənməsinin son mərhələsi maliyyə hesabatıdır.

Maliyyə hesabatında müəssisənin kənar istifadəçilər üçün təqdim etdiyi standarta uyğun informasiyalar əks olunur. Maliyyə hesabatları ilk baxışdan oxşar görünsə də, bu hesabatlarda istifadəçilərin tələblərindən irəli gələn müəyyən fərqlər mövcud olur. Güman edilir ki, bu fərqlər sosial, iqtisadi və hüquqi vəziyyətlərlə bağlıdır və müxtəlifliklərin səbəb olduğu əksər ölkələrdə milli tələblərin təhlil edilməsi zamanı meydana çıxır. Maliyyə hesabatları elementlərində müxtəlif anlayışlardan istifadə olunması fərqli iqtisadi vəziyyətlərin olması ilə açıqlanır. Məsələn, aktivlər, öhdəliklər, kapital, gəlir və xərclər. Bunlar həmçinin maliyyə hesabatlarında qiymətləndirmə zamanı fərqli əsaslara üstünlük verilməsinə və maddələrin tanınması zamanı müxtəlif meyarların istifadəsinə gətirib çıxarıb. Bu, maliyyə hesabatlarının tətbiqi sahəsində olan məlumat açıqlamalarına da öz təsirini göstərmişdir. Mühasibat Uçotunun Beynəlxalq Standartları Komitəsi maliyyə hesabatlarının hazırlanması ilə bağlı qaydaların, prosedurların və mühasibat uçotu standartlarının bir-birinə uyğunlaşdırılması məqsədilə bu fərqliliklərin azaldılmasına çalışır ki, iqtisadi qərarların qəbul edilməsində faydalı olan informasiyanı təmin etmək məqsədilə hazırlanan maliyyə hesabatları üzərində fikirləri cəmləməklə daha yaxşı uyğunlaşdırmağa nail ola bilsin. Bu səbəbdən maliyyə hesabatının özünəxaslığı və

özünəməxsusluğu da mühasibat uçotunun tələblərə əsaslı və sistemli şəkildə öyrədilməsi prosesində ortaya çıxır.

Maliyyənin hər bir kiçik müəssisənin ən mühüm biznes funksiyası olduğu haqqında artıq danışmışdıq. Ancaq bunu da bilməliyik ki, biznesin dilini anlamaq da mühasibatlıq sahəsində dərin biliklərin var olmasından asılıdır. Hər bir menecer üçün onun biznesini əhatə edən rəqəmləri və maliyyə hesabatlarının anlaşılması onun kiçik müəssisəsinin gələcəyi üçün olduqca vacibdir. Kiçik müəssisənin maliyyə durumunu, fəaliyyətinin nəticələrini dövrü olaraq hazırlanmış olan maliyyə hesabatları özündə əks etdirir. Bu hesabatların əsasını təşkil edən elementlərini və əmələgəlmə prosesini nəzərdən keçirmək vacibdir.

Qeyd edək ki, müəssisənin fəaliyyətini əks etdirən üç əsas maliyyə hesabatı aşağıdakılardır:

1. Mənfəət-zərər hesabatı. Kiçik müəssisənin müəyyən periodik dövr ərzində nə itirib və nə qazandığını (yəni, gəlir və xərclərini) özündə göstərir. Müəssisənin fəaliyyəti zamanı gəlirlər üstünlük təşkil edərsə mənfəət, əks halda isə zərər yaranır.

2. Balans hesabatı. Müəyyən olunmuş dövr ərzindəki fəaliyyəti deyil, konkret hesablamanın son qalığını göstərir.

3. Kassa hesabatı müəyyən bir dövrdə nağd vəsaitlərin hərəkətini təsvir edir. Nağd vəsaitlərin kiçik müəssisə üçün əhəmiyyət kəsb etməsi ilə bağlı kassa hesabatının meydana gəlməsi əsas səbəblərdəndir. Kassa ilə hesablama metodları arasındakı əsas fərq kassa metodu ilə uçot apararkən satışdan pul daxil olanda, hesablama metodu ilə uçot apararkən isə satış baş verdiyi vaxtdan tam olaraq gəlir sayılır. Bir sözlə, fikrimizi tamamlasaq, nağd olan vəsaitin əldə olunması hüququ əldə edildiyi zaman gəlir kimi tanınır. Xərcin də uçota alınması eyni qaydada baş verir. Bu zaman öhdəlik yarananda xərc hesab olunur, pul kassadan məxaric olduğunda deyil.

Ümumiyyətlə, kassa metodu asan olmasına baxmayaraq nöqsanlı sayılır, çünki burada öhdəliklər nəzərə alınmır, debitor borcları gəlirdə öz əskini tapmır və s. Bu səbəbdən də biznesdə satışın əhəmiyyətli bir hissəsi demək olar ki, qeyri-nağd (kredit) qaydada baş verir. Bu

səbəbdən də kassa metodu ilə uçotun aparılması heç vaxt onun maliyyəsinin vəziyyətini dürüst formada olaraq əks etdirə bilməz.

Məlum olduğu kimi məqsədləri müxtəlif olduğu üçün maliyyə hesabatları kağız üzərində tərtib edilərək, kağız daşıyıcısı formasında hazırlana bilər. Lakin müasir dövrdə vergi öhdəliyini, investisiya potensialını, müəssisənin bazar dəyərini təyin etmək üçün standart formalı hesabatlar hazırlanır, hansı ki, bu hesabatlar həm elektron formada, həm də digər formalarda tərtib olunurlar. Bu səbəbdən dolayı da maliyyə hesabatlarına şərh verilərkən hesabatın tək cə təyinatına deyil, həmçinin də, onun hazırlanma məqsədinə diqqət yetirmək labüddür. Mütləq sistemli nəzarət kiçik müəssisənin maliyyə resurslarının operativ formada təşkili üçün vacibdir. Ələxsus da bunlardan kiçik müəssisənin mühasibat hesabatlarını, statistiki məlumatlar əsasında araşdırmalar, onların səmərəli istifadəsi və təhqiqatlar vasitəsi ilə pozulması üzərində özünü göstərir.

Maliyyətinə görə hesabat, təşkilatın və bazarın digər subyektlərinin əlaqələndirici həlqəsi hesab olunur. Digər mühasibat hesabatlarında sistemli yanaşma və təhlilin fərqli formada olması səbəbindən onları istər müxtəlif dövrlərdə tərtib edilən hesabatlar ilə, istərsə də qanunvericilik ilə təsbit olunan hesabatları ilə eyniləşdirmək olmaz, çünki dövrü olan və qanunvericilik ilə təsbit olunan hesabatlar dövlətimizin ehtiyaclarını ödəyir. Bununla yanaşı, bəzi informasiyalar da vardır ki, daxili ehtiyacları yönəldilmişdir və hesabat formasında qruplaşdırmaq lazım gəlir. Bu səbəbdən dolayı hesabatlardan həm idarəetmə məqsədləri, həm də mühasibat uçotu məqsədləri üçün istifadə olunur.

Bir müəssisənin nə qədər məqsədəuyğun fəaliyyət göstərdiyini, maliyyə cəhətdən hansı durumda olduğunu aşkar etmək üçün onun maliyyə dayanıqlığı göstəricilərini təhlil edərək, maliyyə hesabatlarına baxmaq lazımdır.

Müxtəlif ölkələrin qanunvericiliyinə görə maliyyə hesabatlarında da fərqlər mövcud olur. Standartlar, hansılar ki, hesabatlarda tətbiq olunur, onlar qanunvericiliyin tələblərinə əsasən müxtəlif ola bilməkdədirlər. Hesabatın tərtibi müəyyən vaxt kəsiyi ərzində (ay, rüb, altı ay, il) olur və kiçik müəssisənin təsərrüfat fəaliyyətinin

son mərhələsi, eyni zamanda mühasibat uçotunun yekunu hesab olunur. Maliyyə hesabatının göstəriciləri kiçik müəssisənin fəaliyyətinin təkcə cari vəziyyətini deyil, həmçinin onun keçmiş hesabat dövrlərinə aid olan informasiyalarını əks etdirir. Bu səbəbdən dolayı hesabatdan istifadə edən istənilən şəxs cari informasiyalar ilə keçmiş hesabat dövründə baş vermiş əməliyyatların informasiyalarını müqayisə etmək imkanlarına malik olur. Maliyyə hesabatları müxtəlif məqsədlərlə hazırlandığı kimi ondan istifadə edən istifadəçilər də fərqlidir. Lazımlı hesabatların istifadəçiləri

məqsədləri səbəbindən iki qrup olaraq, birincidə menecerlər, ikincidə isə vergi orqanı, kredit təşkilatları olaraq bölünür. Belə ki, səhmdar və investorlar, kredit təşkilatları və təchizatçılar şirkətin maliyyə durumu ilə maraqlanırlar. Digərləri, yəni, vergi orqanları kimi digər dövlət tənzimləyici təşkilatları isə sırf şirkətin qanunvericiliyə uyğun fəaliyyət göstərərək göstərmədiklərini müəyyən edirlər. Müxtəlif kateqoriyadan olan istifadəçilərin hesabatlara yanaşma tərzini aşağıdakı cədvəldəki kimi qeyd etmək olar:

Cədvəl 1.

İstifadəçilərin maliyyə hesabatlarına yanaşmalar

Şirkətin sahibi	Şirkətin aqibəti bilavasitə şirkətin sahibi ilə bağlı olması onu digərlərindən fərqləndirən əsas amildir. Şirkətin taleyi ilə verilən son qərar məhz ona məxsusdur. Bu səbəbdən qazancının və borcunun olmasını və s. nə qədər olmasını bilmək istəyir. Bu məlumatlar əsasında vaxtında, lazımlı tədbirlər görülərək maliyyə dayanıqlığına nail olmaq mümkün hal olur.
İnvestor/səhmdar	Onlar sərmayə qoymaq üçün şirkətin gücünü ətraflı və detallı informasiya tələb edərək araşdırırlar. Çünki qoyduqları investisiyanın taleyi onları maraqlandırır.
Kredit təşkilatı	Şirkətin əldə etdiyi maliyyə vəsaitini (borcu və faizləri) geri ödəyə bilmə imkanını təyin edirlər.
Rəqib	Öz şirkəti ilə digər rəqib şirkətləri müqayisə edərək, bəzi boşluqları müəyyən edib ona uyğun siyasət təyin edərək davranırlar.
Menecer/işçi	Menecerlər maliyyə üzrə nəticələrindən verdikləri qərarlarda tez-tez istifadə edirlər. Bundan başqa, işçilər də öz növbələrində işlədikləri müəssisənin bazardakı mövqeyini bilmək istəyirlər.
Müştəri/təchizatçı	Tərəfdaşlarının mümkün potensial imkanlarını araşdırır.
Vergi orqanı	Vergi öhdəliklərinin tam, vaxtında və düzgün formada yerinə yetirilməsinə nəzarət edir.

Mənbə: <https://banker.az/maliyy%C9%99-hesabatları/>

Hazırda müəssisələrin əksəriyyətində hesablama metodu ilə mühasibat uçotu həyata keçirilir. Ancaq kiçik müəssisələrin bəzilərinə kassa metodundan istifadənin də şahidi oluruq.

Nəticə. Aparılan araşdırmalardan məlum olur ki, müəssisənin maliyyə vəziyyətini əks etdirən göstəricilər sistemi və onların maliyyə hesabatlarında əks olunması prosedurları üzrə mütəxəssislər arasında müzakirələr və mübahisələr hələ də davam etməkdədir. Bununla bərabər ümumiləşdirilmiş variantda maliyyə əmsalları sisteminin iqtisadi mahiyyətinə görə

aşağıdakı qruplara bölünməsi məqsədəuyğun hesab edilir:

1. Müəssisənin rentabellik göstəriciləri;
2. İdarəetmənin səmərəliliyinin və məhsulun mənfəətliyinin qiymətləndirilməsi göstəriciləri;
3. İşgüzarlıq fəallığın və ya kaptalveriminin qiymətləndirilməsi göstəriciləri;
4. Müəssisənin bazar dayanıqlığının qiymətləndirilməsi göstəriciləri;
5. Tədiyyəqabiliyyətliliyin əsası kimi balans aktivlərinin likvidliyinin qiymətləndirilməsi göstəriciləri.

Hesab edirik ki, müəsisələrin maliyyə vəziyyətinin təhlili və qiymətləndirilməsinin iqtisadi göstəriciləri sisteminin tərkibi və riyazi aparatı onların fəaliyyəti coğrafiyasına, xarici iqtisadi fəaliyyətinə və s. görə daim dəyişməli və təkmilləşdirilməlidir.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. Al Breiki, Mariam and Nobanee, Haitham, The Role of Financial Management in Promoting Sustainable Business Practices and Development (October 19, 2019). Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3472404>
2. Finance, T. E. (2017, June 6). The Evolution of Sustainable Finance. Retrieved from environment programme: <https://www.unepfi.org/news/25th-anniversary/timeline/>
3. Kenton, W. (2021, April 30). Financial Performance. Retrieved from Investopedia: <https://www.investopedia.com/terms/f/financial-performance.asp>
4. Massey, N.D. Types of Financial Decisions in Financial Management. <https://www.economicdiscussion.net/financial-management/types-offinancial-decisions-in-financial-management/31652>

5. Yannis Dafermos. (2018). Climate Change, Financial Stability and Monetary Policy. ScienceDirect.

6. Бердникова Т.Б. Анализ и диагностика финансово-хозяйственной деятельности предприятия: Учеб. пособие. М.: ИНФРА-М, 2010. 224 с.

7. Бочаров, В. В. Финансовый анализ, СПб.: Питер, 2007. 434с.

8. Вакуленко, Т. Г. Анализ бухгалтерской (финансовой) отчетности для принятия управленческих решений. М.: Издательский дом Герда, 2007. 455 с.

9. Губина О.В., Губин В.Е. Анализ финансово-хозяйственной деятельности: Практикум: Учебное пособие: Инфра –М, 2010. 192 с.

10. Ефимова О.В. Финансовый анализ : учебное пособие. М., 2012. 356 с.

11. Жилкина А. Н. Управление финансами. Финансовый анализ предприятия. – Инфра-М, 2012. 336 с.

12. Шеремет А. Д. Теория экономического анализа: Учебник. М.: Инфра-М, 2011. 367.

Гюлана Вагиф кызы ИСАЕВА

Преподаватель Университета Азербайджан

СИСТЕМА ЭКОНОМИЧЕСКИХ ПОКАЗАТЕЛЕЙ ИСПОЛЬЗУЕМЫХ ПРИ АНАЛИЗЕ И ОЦЕНКЕ ФИНАНСОВОГО СОСТОЯНИЯ

Резюме

Каждый процесс анализа и реальность его результатов зависят, прежде всего, от совершенствования его информационной базы, применяемых методических подходов и адекватности выбранных показателей. Ожидание этого принципа важно и с точки зрения оценки финансового состояния хозяйствующих субъектов. делает проблему еще более актуальной.

Основываясь на идеях известных ученых по экономическому анализу, представленная статья отражает исследования, проведенные в направлении определения системы показателей, более объективно характеризующих финансовое положение экономического субъекта.

Ключевые слова: экономика, анализ, оценка, активы, финансы, доходы, расходы, обязательства.

Gulana Vagif ISAYEVA

A SYSTEM OF ECONOMIC INDICATORS USED IN THE ANALYSIS AND EVALUATION OF THE FINANCIAL SITUATION

Summary

Each analysis process and the reality of its results depend primarily on the improvement of its information base, the applied methodological approaches and the adequacy of the selected indicators. The expectation of this principle is also important in terms of evaluating the financial status of economic entities. makes the issue even more urgent.

Based on the ideas of well-known scientists on economic analysis, the presented article reflects the research conducted in the direction of defining the system of indicators that characterizes the financial situation of the economic entity more objectively.

Keywords: economy, analysis, valuation, assets, finance, income, expenses, liabilities.

Daxil olub: 02.07.2021